

Janusz Rymaniak, Katarzyna Wojciechowska

Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku

Autor do korespondencji: Janusz Rymaniak, janusz.rymaniak@ue.poznan.pl

CZYNNOŚCI ZAWODOWE JAKO PODSTAWA AKTYWIZACJI ZAWODOWEJ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH UMYSŁOWO W OPINII PRACODAWCÓW WIELKOPOLSKICH

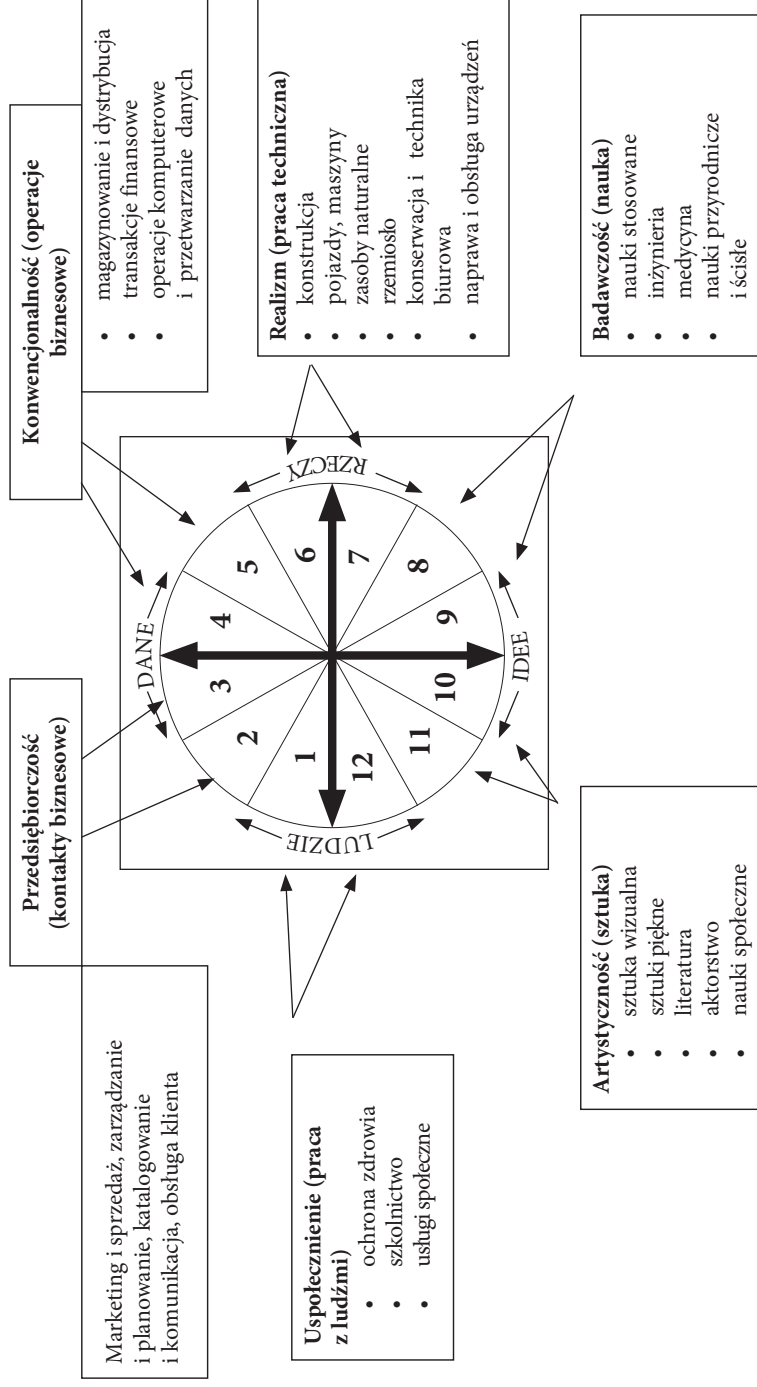
Streszczenie: Autorzy prezentują wyniki badań empirycznych 187 organizacji dotyczących opinii pracodawców na temat zatrudniania osób niepełnosprawnych umysłowo. W badaniach wykorzystano model Predigera, specyfikując 40 rodzajów czynności zawodowych jako możliwych składników pracy. Wskazano na różnice poglądów dotyczących pracy w gospodarce oraz organizacji respondenta. Wskazano także na trudności w projektowaniu pracy na bazie wymienionych czynności oraz trudności stosowania kryteriów ekonomicznych dla takich miejsc pracy na otwartym rynku pracy.

Słowa kluczowe: zatrudnienie niepełnosprawnych umysłowo, rynek pracy, reintegracja zawodowa.

Klasyfikacja JEL: J14, J21.

Wstęp

Problematyka aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych stanowi istotny problem teoretyczny i praktyczny. W aspekcie teoretycznym próbuje się określić zakres możliwości merytorycznych oraz efektywności ekonomicznej zatrudnienia pracowników niepełnosprawnych, w tym także intelektualnie. W praktyce próbuje się tworzyć warunki do rozszerzenia aktywizacji zawodowej omawianej kategorii, wdrażając rozmaite ulgi dla pracodawców, formy zatrudnienia wspomagane czy też rozwój instytucji ekonomii społecznej. Identyfikuje i analizuje się także rozwiązania stosowane w krajach UE [Garbat 2012].

Rysunek 1. Wymiary mapy świata pracy Predigera oraz odpowiadające im sfery oraz rodzaje działań

Źródło: Opracowano na podstawie: [Prediger 1999]

Istotnym wyznacznikiem teoretycznym oraz praktycznym omawianej problematyki jest poziom akceptacji społecznej i preferencji otoczenia. Uwzględniając powyższe uwagi postawiono następujące pytania badawcze [Rymaniak i in. 2012, s. 3–5]:

- jaki jest poziom akceptacji wykonywania wyszczególnionych czynności zawodowych przez osoby niepełnosprawne umysłowo w gospodarce oraz organizacji macierzystej respondenta,
- czy występuje zróżnicowanie poziomów akceptacji dla gospodarki oraz dla organizacji własnej?

Punktem wyjścia do określenia możliwości kompetencyjnych osób z niepełnosprawnością intelektualną jest stwierdzenie, że mają one określone preferencje oraz zainteresowania zawodowe, jak każdy uczestnik rynku pracy. Autorzy badań przyjęli jako podstawową koncepcję J. Hollanda, a dokładniej jej reinterpretację dokonaną przez D. Predigera [Prediger 1999, s. 173–184; Balcar i in. 2006]. Zainteresowania te zostały podzielone na cztery grupy i odpowiadają im czynności zawodowe związane z szeroko pojętą sferą danych, wiążące się z pracą z ludźmi, z ideami oraz z rzeczami (rysunek 1). Dla operacjonalizacji posłużono się oryginalną koncepcją wymiarów zadań zawodowych, obejmującą następujące elementy rodzajowe ich treści:

- **dane:** zapisywanie, weryfikowanie, obliczanie i organizowanie faktów, liczb, zbiorów oraz procedur biznesowych,
- **idee:** tworzenie, odkrywanie, integrowanie: wiedzy, wglądu, teorii, nowych sposobów myślenia lub robienia czegoś,
- **ludzie:** modyfikowanie lub wspieranie zachowań innych poprzez troszczenie się, usługi, motywowanie, kierowanie, przywództwo, sprzedaż,
- **rzeczy:** posługiwanie się, naprawianie, użytkowanie: maszyn, narzędzi, istot żywych (zwierząt, roślin) oraz materiałów takich jak żywność, drewno, metal i in.

Na tej podstawie skonstruowano dla celów badawczych inwentarz 40 czynności zawodowych, po 10 w każdej wymienionej wyżej kategorii. Celem tych badań było określenie tych czynności, które zdaniem ankietowanych przedsiębiorców oraz pracodawców mogłyby być wykonywane przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Autorzy inwentarza założyli, że nie wszystkie sfery czynności zawodowych są dostępne dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Zależało im jednak, aby w inwentarzu preferencji/ zainteresowań znalazły się cztery zaproponowane przez Predigera grupy środowisk pracy oraz czynności zawodowych. Dotychczasowe rekomendacje dotyczą bowiem tylko prostych prac związanych ze sferą rzeczy oraz ludzi. Nakładają się na to zmiany zachodzące na rynku pracy (dominacja prac o charakterze biurowym), stereo-

typy dotyczące obszarów dostępnych dla pracowników z niepełnosprawnością intelektualną, a także możliwości projektowania stanowisk pracy. Te ostatnie powinny uwzględniać reorganizację i restrukturyzację stanowisk umożliwiającą modelowanie teoretyczne oraz konfigurowanie praktyczne stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Nade wszystko jednak przeprojektowanie stanowisk powinno uwzględniać nie tylko kwestie ładu organizacyjnego (ciągi procesowe pracy), ale także efektywność ekonomiczną nowych stanowisk oraz zmienionego układu pracy organizacyjnej.

Preferowane zakresy czynności w gospodarce oraz organizacji własnej respondentów

Cennych informacji dla opracowania modelu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie dostarcza ta część badań, w której pytano respondentów o preferencje w zakresie prac wykonywanych przez tę grupę społeczną. Badania odnoszące się do ogółu gospodarki polskiej wykazują bardzo wysoki poziom akceptacji czynności, co jest widoczne na rysunku 2. Aż 16 z 40 proponowanych prac spotyka się z aprobatą respondentów na poziomie wysokim, tj. minimum 75%. Usuwanie śmieci lub nieczystości to propozycja najbardziej akceptowalna, która uzyskała przyzwolenie 83% badanych. Jest to czynność niezłożona, której wykonywanie przez osoby ograniczone umysłowo nie powinno rodzić komplikacji. Aż 81% ankietowanych uważa, że niepełnosprawni intelektualnie najlepiej sprawdzą się podczas wykonywania prac w pracowni krawieckiej, prac kuchennych lub dystrybuowania ulotek. Ostatnia z nich, ze względu na funkcję czynnościową, wymaga jednak od niepełnosprawnych umysłowo orientacji przestrzennej. Także 80% osób badanych uważa za odpowiednie zajęcia dla tej grupy następujące czynności: wykonywanie przedmiotów pamiątkowych, sortowanie surowców i materiałów oraz wykonywanie prac gospodarczych.

W grupie wysokiej akceptacji znalazły się także takie propozycje, jak: zdobienie szkła i ceramiki artystycznej, wykonywanie prac przy tkaniu, prace pomocnicze przy organizacji imprez sportowych, wykonywanie przedmiotów z wikliny, prace pomocnicze w ogrodzie, a każda z nich uzyskuje 78% poparcia. Średnio 3/4 ankietowanych wskazuje na segregację korespondencji, prace pomocnicze związane z organizacją imprez kulturalnych, niszczenie dokumentów czy pracę w zakresie uczestnictwa w zespole teatralnym. Warto jednak się zastanowić, czy praca w zespole ma stanowić dowód na to, że upośledzenie intelektualne nie musi występować wraz z niepełnosprawnością społeczną, czy ma być jednak formą wsparcia lub zatuszowania niedoskonałości.

Opinie przedstawicieli pracodawców dotyczące czynności zawodowych wykonywanych przez osoby niepełnosprawne w gospodarce oraz w organizacji

Nr	Czynność zawodowa	W gospodarce		W organizacji	
		tak	nie	tak	nie
1	Segregowanie korespondencji	77,5	22,5	70,2	29,8
2	Mailing (wysyłanie rekordów drogą mailową)	55,3	44,7	43,1	56,9
3	Obsługa urządzeń kopiujących	70,5	29,5	61,1	38,9
4	Niszczanie dokumentów	75,5	24,5	56,4	43,6
5	Wykonywanie prac pomocniczych w bibliotece	74	26	51,5	48,5
6	Korygowanie zdjęć w programach graficznych	39,6	60,4	30,6	69,4
7	Wypełnianie ankiet	44,4	55,6	33,7	66,3
8	Obsługa klienta w recepcji	43,2	56,8	58,8	41,2
9	Sortowanie surowców i towarów	80	20	64,8	35,2
10	Wykonywanie prac pomocniczych w archiwum	70,3	29,7	61,8	38,2
11	Wykonywanie prostych prac graficznych w komputerze	44,8	55,2	37,8	62,2
12	Wykonywanie prac pomocniczych w pracowni fotograficznej	51,2	48,8	35,4	64,6
13	Zdobienie szkła i ceramiki artystycznej	77,6	22,4	50,3	49,7
14	Wytwarzanie biżuterii artystycznej	74,3	25,7	55,6	44,4
15	Rzeźbienie w drewnie	74,7	25,3	46	54
16	Wykonywanie prac przy tkaniu	77,7	22,3	58,9	41,1
17	Pomoc w organizowaniu imprez kulturalnych, festynów np. – rozkładanie barier ochronnych	76,4	23,6	58,3	41,7
18	Pomocnik przy organizowaniu imprez sportowych	77,6	22,4	58,4	41,6
19	Wykonywanie prac w pracowni krawieckiej	80,8	19,3	62,3	37,7
20	Wykonywanie przedmiotów z wikliny	78,3	21,7	52,2	47,8
21	Prace związane z obsługą punktu informacyjno – biletowego	43,2	56,8	33,5	66,5
22	Czynności związane z roznoszeniem korespondencji oraz dokumentów w obrębie jednej instytucji (goniec)	62,2	37,8	53,7	46,3
23	Czynności związane z występowaniem w zespole wokally – muzycznym	74,7	25,3	53,1	46,9
24	Praca w zespole teatralnym	75,4	24,6	54	46

25	Prace pomocnicze świadczone na rzecz osób starszych	68,2	31,8	44,4	55,6
26	Prace pomocnicze świadczone na rzecz osób niepełnosprawnych	58,3	41,7	46,3	53,7
27	Prace pomocnicze w hotelu, hostelu, pensjonacie	55,9	44,1	42,5	57,5
28	Prace pomocnicze przy zwierzętach	74,7	25,3	58,8	41,2
29	Wykonywanie czynności związanych z pracą portiera, recepcjonisty	55	45	32,3	67,7
30	Wykonywanie czynności związanych z pracą parkingowego	48,6	51,4	39,4	60,6
31	Wykonywanie prac pomocniczych w sklepie	70,4	29,6	46,9	53,1
32	Dystrybuowanie ulotek	81,2	18,8	60,9	39,1
33	Wykonywanie przedmiotów pamiątkowych np. ręczne wykonywanie kartek okolicznościowych	80,4	19,6	60	40
34	Montowanie reklam, naklejanie folii reklamowych	49,1	50,9	35,8	64,2
35	Wykonywanie prac murarsko – tynkarskich	54,3	45,7	39,8	60,2
36	Wykonywanie prac pomocniczych w ogrodzie	77,6	22,4	57,0	42,1
37	Wykonywanie prac kuchennych	81	19	56,9	43,1
38	Wykonywanie prac pomocniczych w warsztacie samochodowym	64,7	35,3	50,9	49,1
39	Usuwanie śmieci lub nieczystości	83,8	16,2	67,1	32,9
40	Wykonywanie prac gospodarczych	79,7	20,3	60,9	39,1

Źródło: Wyniki badań ankietowych.

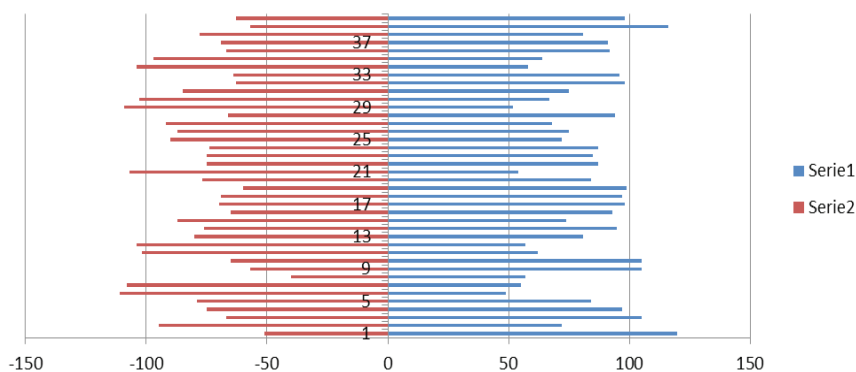
Kolejny poziom akceptacji, nazwany średnim, zawiera te czynności, które wskazało 50–74% respondentów jako nadające się do wykonywania przez osoby niepełnosprawne intelektualnie. W górnej granicy tego przedziału procentowego poparcia, a więc cieszące się przyzwoleniem o wysokości 74%, znajdują się: rzeźbienie w drewnie, wytwarzanie biżuterii artystycznej, wykonywanie czynności związanych z występowaniem w zespole wokально- muzycznym. Zauważa się zależność, że wysoce akceptowalne są zwłaszcza te czynności, które wymagają nie tylko wrodzonej sprawności manualnej, ale również swego rodzaju uzdolnień artystycznych. Może to wynikać z przekonania respondentów o tym, że pewne niedoskonałości umysłu rekompensowane są innymi zdolnościami, które można nazwać zwyczajnie talentami. Mówi się wtedy o kompensacji umiejętności, gdzie osoba z niepełnosprawnością wykazuje się innymi wyższymi zdolnościami w stosunku do normatywnego ich poziomu. Aż 3 na 4 respondentów uważa, że niepełnosprawni intelektualnie są zdolni do wykonywania

prac pomocniczych związanych z opieką nad zwierzętami. Tak wysoka akceptacja tego zajęcia może się wiązać z ogólnym przeświadczeniem na temat podwyższonego poziomu wrażliwości osób z ograniczeniami umysłowymi. Według ankietowanych odpowiednimi zajęciami są również prace pomocnicze w sklepie (70%) oraz prace świadczone na rzecz osób starszych (68%). W przypadku tych ostatnich uznanie niepełnosprawnych intelektualnie za kompetentnych do wykonywania tego typu czynności może być jednak kwestią dyskusyjną. Doświadcza się bowiem zderzenia ograniczeń obu stron, które mogą w niektórych sytuacjach uniemożliwić prawidłowe współfunkcjonowanie. Nie wyklucza się jednak, że ograniczenie potrzeb ludzi starszych może sprzyjać wspieraniu ich przez niepełnosprawnych. W takim przypadku wymagania względem niepełnosprawnego opiekuna ulegają obniżeniu. W dalszej kolejności, ale wciąż w granicach wysokiej akceptacji, znajdują się także prace pomocnicze w warsztacie samochodowym (65%), roznoszenie korespondencji i dokumentów w obrębie jednej instytucji (62%), świadczenie prostych prac na rzecz niepełnosprawnych (58%), mailing (55%), prace pomocnicze w hotelu (56%), aktywności związane z pracą portiera (55%) czy wykonywanie prac murarsko-tynkarskich (54%). Pomoc niepełnosprawnym w wykonywaniu prostych czynności może budzić wątpliwości podobnie, a być może nawet w większym stopniu, jak w przypadku prac świadczonych na rzecz osób starszych. Po raz kolejny mamy do czynienia z fuzją ograniczeń ludzkich oraz potencjalnymi komplikacjami we wzajemnym funkcjonowaniu osoby niepełnosprawnej oraz jej także niepełnosprawnego, choć intelektualnie, opiekuna. Wspomniana funkcja gońca nie przekroczyła progu 75%, mimo że uważana była dotychczas za typowy przykład pracy prostej. W przypadku pytania dotyczącego czynności pomocniczych w pracowni fotograficznej opinie są podzielone niemal po połowie – odpowiedzi pozytywne stanowią 51%.

Kolejną grupę czynności stanowią prace popierane w stopniu niskim, tj. poniżej 50% akceptacji respondentów. Najczęściej negowaną propozycją pracy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie jest korygowanie zdjęć w programach graficznych. Biorąc pod uwagę złożoność pracy oraz trudności mogące wynikać z braku dostatecznej wiedzy na temat oprogramowania, 40% poparcia to i tak wysoki wynik. Obsługa klienta w recepcji, podobnie jak prace związane z obsługą klienta w punkcie informacyjno-biletowym, akceptowane są w 43%. Specyfika obu tych prac wymusza na zatrudnionym posiadanie pełnych umiejętności umysłowych, chociażby ze względu na konieczność bezpośredniego, stałego kontaktu z ludźmi. Umiejętne zaspokajanie potrzeb klientów wymaga nie tylko koncentracji czy łatwości nawiązywania relacji z innymi, ale przede wszystkim określonego poziomu inteligencji, co może stanowić powód do zastanowienia się nad zasadnością tego wyboru. Niskim stopniem akceptacji charakteryzują się również takie czynności, jak wykonywanie prostych prac graficznych w kom-

puterze (45%) lub montowanie reklam i naklejanie folii reklamowych (47%). Co się tyczy ostatniej pozycji, ankietowani wyrażają jakby intuicyjną obawę wobec wykonywania tej czynności przez osoby z ograniczeniami intelektualnymi, pomimo trudności w określeniu jakiegoś znaczącego zagrożenia lub cech dyskwalifikujących wykonywanie tego typu pracy. Wykonywanie czynności związanych z pracą parkingowego to kolejna propozycja, która uzyskała jedynie 49%-procentowe poparcie. Funkcja parkingowego wiąże się z bezpośrednim kontaktem z człowiekiem, umiejętnością komunikacji interpersonalnej oraz zdolnością szybkiego rozwiązywania podstawowych problemów, stąd też jego przydział do nisko popieranych aktywności. Akceptację na poziomie 44% uzyskało wypełnianie ankiet. Zakładając, że przy tej czynności niezbędne jest wykorzystanie umiejętności czytania ze zrozumieniem, dostrzegania szeregu powiązań oraz jasnego wyrażania opinii, przyzwolenie wydaje się dość duże.

Oprócz opinii respondentów na temat tego, które z proponowanych czynności mogą stanowić pole działania zawodowego osób z niepełnosprawnością intelektualną w gospodarce, pozyskano także informacje, jakie propozycje są akceptowalne w podmiotach, które reprezentują sami ankietowani. Z danych przedstawionych na rysunku 2 wynika, że ogólny poziom akceptacji uległ zmniejszeniu. Nie ma żadnej czynności, wobec której przyzwolenie wynosiłoby 75% i więcej. Według stosowanej wcześniej przedziałowej klasyfikacji stopnia akceptacji, do poziomu średniego zalicza się 25 z 40 propozycji.

UWAGA: Seria 1 – liczba odpowiedzi TAK; seria 2 – liczba odpowiedzi NIE.

Rysunek 2. Rozkład odpowiedzi respondentów dotyczących czynności zawodowych w organizacji respondenta

Źródło: Baza danych NIEPEŁNOSPRAWNI_WIELKOPOLSKA_COKL 07.02.02-30-035/11

Najwyższym poparciem badanych (70%) cieszy się segregacja korespondencji. Zaraz po niej respondenci wskazują usuwanie śmieci i nieczystości, gdzie odpowiedzi pozytywnych było aż 67%. Czynnością wysoce akceptowalną w ocenie 65% badanych jest także sortowanie surowców i towarów; 3 na 5 ankietowanych popiera również wykonywanie prac pomocniczych w archiwum i pracowni krawieckiej. Podobnym poparciem cieszą się obsługa urządzeń kopiujących, dystrybucja ulotek oraz prace gospodarcze. W aż 60% zaakceptowano wytwarzanie przedmiotów pamiątkowych. Zanotowano 59% odpowiedzi pozytywnych dla takich czynności, jak: obsługa klienta w recepcji, prace przy tkaniu czy prace pomocnicze przy zwierzętach. W stopniu mniejszym zaledwie o jeden punkt procentowy akceptowane są także prace pomocnicze przy organizacji imprez kulturalnych lub sportowych oraz czynności związane z pielęgnacją ogrodu. Z kolei 56%, 56%, 57% to poparcie uzyskane kolejno przez niszczenie dokumentów, wytwarzanie biżuterii artystycznej oraz wykonywanie prac kuchennych. Czynności związane z roznoszeniem dokumentów w obrębie jednej instytucji oraz występowanie w zespole teatralnym to dobry sposób aktywizacji osób ograniczonych umysłowo według 54% ankietowanych. Wykonywanie przedmiotów z wikliny popiera 53% z nich. Minimalnie ponad połowa respondentów uważa, że niepełnosprawni intelektualnie mają kompetencje do pracy w charakterze pomocy bibliotecznej oraz do wykonywania prac pomocniczych w warsztacie samochodowym.

Poziom niskiej akceptacji zawiera te czynności, które uzyskały poparcie nieprzekraczające 49%, a więc mowa tu o 15 z 40 proponowanych czynności. Najbliżej progu przeważającej akceptacji znalazły się następujące czynności: wykonywanie prac pomocniczych w sklepie (47%), rzeźbienie w drewnie (46%), prace świadczone na rzecz osób niepełnosprawnych (46%), mailing (43%), praca pomocnicza w hotelu (43%) oraz prace murarsko-tynkarskie (40%). Średnio 1 na 3 osoby badane popierają wypełnianie ankiet, prace graficzne w komputerze, pomoc w pracowni fotograficznej, obsługę klienta w punkcie informacyjno-biletowym oraz montaż reklam i naklejanie folii reklamowych. Czynnością najmniej akceptowalną wśród respondentów w odniesieniu do konkretnych podmiotów jest korygowanie zdjęć w programach graficznych.

Przedstawione metodyki preferencji zawodowych oraz czynności zawodowych to efektywne narzędzia teoretyczne tworzenia, a następnie ich praktycznej operacjonalizacji. Wyniki badań wykazują akceptację wszystkich rodzajów prac w gospodarce, choć na zróżnicowanym poziomie. Odrzuca się propozycję, by osoby z niepełnosprawnością intelektualną wykonywały czynności wymagające bezpośredniego kontaktu z człowiekiem. Zaleca się natomiast prace charakteryzujące się koncentracją na rzeczy oraz które mogą być wykonywane w odosobnieniu. Projektowanie miejsc pracy dla niepełnosprawnych intelektualnie poprzez realokację czynności i rekonfigurację zadań prowadzi do tworzenia

stanowisk, na których wykonywane mają być prace proste, wymagające stałego nadzoru. Obniża to sensowność ekonomiczną w sektorze rynkowym. Wyjątek stanowią jedynie instytucje o charakterze misyjnym, jak jednostki budżetowe – rządowe i samorządowe – które koncentrują się nie tylko na czynniku ekonomicznym działalności, ale również na kreowaniu wizerunku. Badania wykazują, że stereotypy dotyczące roli i miejsca niepełnosprawnych ulegają utrwaleniu. Uzasadniona więc wydaje się obawa o pogłębienie wykluczenia społecznego tych osób.

Zakończenie

Przeprowadzone badania dostarczyły odpowiedzi na postawione pytania badawcze oraz dały impuls do poszukiwań rozwiązań w zakresie projektowania prac i stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Zidentyfikowano bowiem badawczo zarówno poziomy akceptacji wykonywania poszczególnych czynności zawodowych, jak i ich zróżnicowanie.

Podsumowując badania ankietowe dotyczące zatrudniania osób niepełnosprawnych intelektualnie, możemy stwierdzić, że w wymiarze ilościowym jest to zjawisko zawieszone pomiędzy misją a rynkiem. Świadczą o tym dominacja instytucjonalna instytucji samorządowych oraz państwowych w zatrudnianiu tej kategorii osób, jak i minimalny poziom deklaracji zatrudnienia w najbliższych latach.

Pierwszym celem badań było określenie czynności zawodowych przez respondentów w zależności od poziomu akceptacji. Tutaj zachodzi znamienna prawidłowość. Respondenci akceptują wykonywanie wszelkich rodzajów prac w gospodarce. Na podstawie struktury procentowej odpowiedzi można zdefiniować te najbardziej akceptowalne. Wiele rodzajów czynności ma co najmniej 85% poparcia respondentów. Usuwanie śmieci lub nieczystości to propozycja najczęściej popierana, podobnie jak wykonywanie prac w pracowni krawieckiej. Niepełnosprawni powinni zająć się również wykonywaniem prac kuchennych oraz dystrybucją ulotek. Przykładem działalności artystycznej, a zarazem kolejną popieraną działalnością, jest wykonywanie przedmiotów pamiątkowych. Według badanych osoby z ograniczeniami umysłowymi mają również kompetencje do wykonywania prac gospodarczych, a także tych związanych z sortowaniem surowców i materiałów. Prawdopodobnie, z uwagi na stopień skomplikowania technicznego pracy, najmniej akceptowalną czynnością jest korygowanie zdjęć w programach graficznych.

Ankietowani wyrażają brak akceptacji również w przypadku prac związanych z obsługą klienta w recepcji czy punkcie informacyjnym, czyli tych aktywności, które wymagają od osoby niepełnosprawnej intelektualnie stałego,

bezpośredniego kontaktu z człowiekiem. W większości przypadków odrzuca się także proste prace graficzne wykonywane w komputerze oraz czynności związane z montowaniem reklam i naklejaniem folii reklamowych.

Trend akceptacji odwraca się przy konkretyzowaniu zakresu, a więc przechodzeniu od celu ogólnego GOSPODARKA do przedmiotu konkretnego MOJA ORGANIZACJA. Widać zmniejszenie poziomu akceptacji w poszczególnych rodzajach czynności od 8 do 20% odpowiedzi. Istnieją jednak prace, które ankietowani ocenili jako odpowiednie, uwzględniając kompetencje osób umysłowo ograniczonych. Wysoko akceptowalna jest przede wszystkim segregacja korespondencji. Respondenci zleciłiby bez obaw wykonanie także takich czynności, jak usuwanie śmieci i nieczystości lub sortowanie surowców i materiałów. Wskazane jest również zatrudnienie osób niepełnosprawnych intelektualnie w charakterze pomocy archiwalnej lub krawieckiej. Badani wyrażają przekonanie, że ta grupa społeczna nie powinna się borykać z jakimikolwiek problemami, wytwarzając przedmioty pamiątkowe czy dystrybuując ulotki. Brakiem zaufania ze strony respondentów charakteryzuje się natomiast korygowanie zdjęć w programach graficznych. W porównaniu z funkcją portiera, która również uzyskała niskie poparcie, eliminacja tej czynności wydaje się mniej zasadna. Ankietowani nie zatrudniliby niepełnosprawnych umysłowo także do wykonywania takich prac, jak: obsługa w punkcie informacyjno-biletowym, wypełnianie ankiet czy montaż reklam i naklejanie folii reklamowych.

Po zestawieniu obu płaszczyzn tworzy się pewien obraz potencjalnej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie. Widoczne jest zdecydowane odrzucenie zwłaszcza tych czynności, które wiążą się z kontaktem z drugim człowiekiem. Poleca się natomiast prace, które mogą być wykonywane w odosobnieniu i które wymuszają koncentrację na przedmiocie. W konstrukcji osi Predigera oznacza to koncentrację na kierunku RZECZY w wymiarze LUDZIE-RZECZY. Z układu preferencji respondentów wynika też, że przeważają DANE w relacji wymiaru DANE-IDEE. Ta druga relacja nie jest jednak tak znacząco akcentowana jak przeniesienie punktu ciężkości. Trzeba się zatem zastanowić nad tym, czy aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych nie pogłębi ich wykluczenia społecznego.

Badania miały głównie charakter empiryczny, choć odwoływały się do poszukiwań ekonomiczno-organizacyjnych dotyczących projektowania stanowisk i przepływów pracy, w tym także dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Znane od czasów modelu Mintzberga modele pracy prostej tworzą pewien rezerwuuar potencjalnych miejsc pracy, choć należałoby dokładnie identyfikować poszczególne rodzaje miejsc pracy w grupach modelowych dla określenia możliwości i warunków zatrudniania osób niepełnosprawnych intelektualnie. Z badań wynika, że jest 19% stanowisk pracy w krajach starej „szesnastki” oraz 16% stanowisk w krajach przyłączonych w 2004 roku [Amossé i Coutrot 2008,

s. 423–450; Csaba, Illéssy i Csizmadia 2008; Lorenz i Valeyre 2005]. W literaturze przedmiotu wskazuje się także na modyfikację przyjmowanego w badaniach podziału metodycznego na cztery rodzaje prac oraz na cechy identyfikacji prac prostych [Marsden 2010; Marsden i Belfield 2010]. Można założyć przy tym, że niezbędne jest przyjęcie innych kryteriów i wyznaczników projektowania, gdyż modele pracy prostej i ich znaczący udział w zatrudnieniu nie przekładają się na możliwości szerszego zatrudniania niepełnosprawnych [Rymaniak 2011, s. 137–141].

Bibliografia

- Amossé, T., Coutrot, T., 2008, *En guise de conclusion. L'évolution des modes socioproductifs en France depuis 15 ans: le neotaylorisme n'est pas mort*, w: Bloch-London, C., Wolff, L. (eds.) *Les relations sociales en entreprise, un portrait à partir des enquêtes "Relations professionnelles et négociations d'entreprise (REPONSE 1992–1993, 1998–1999, 2004–2005)"*. Coll. Recherche, La Découverte, Paris.
- Balcar, B., Borkowska, A., Czerw, A., Gąsiorowska, A., Nosal, C.S., 2006, *Psychologia preferencji i zainteresowań zawodowych. Przegląd teorii i metod*, MIPS, Warszawa.
- Csaba, M., Illéssy, M., Csizmadia, P., 2008, *The Transformation of Work? W15 – A Quantitative Evaluation of Changes in Work in the New Member States*, Work organisation and restructuring in the knowledge society – WORKS project CIT3-CT-2005-006193, European Commission, Leuven.
- Garbat, M., 2012, *Zatrudnienie i rehabilitacja zawodowa osób z niepełnosprawnością w Europie*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra.
- Lorenz, E., Valeyre, A., 2005, *Organisational Innovation, Human Resource Management and Labour Market Structure: a Comparaison of the EU-15*, Journal of Industrial Relations, vol. 47, iss. 4, s. 424–442.
- Marsden, D., 2010, *The End of National Models in Employment Relations?*, CEP Discussion Paper, no. 998, September, The London School of Economics and Political Science.
- Marsden, D., Belfield, R., 2010, *Institutions and the Management of Human Resources: Incentive Pay Systems in France and Great Britain*, British Journal of Industrial Relations, vol. 48, iss. 2, s. 235–283.
- Prediger, D.J., 1999, *Basic Structure of Work-relevant Abilities*, Journal of Counseling Psychology, vol. 46, s. 173–184.
- Rymaniak, J., 2009, *Formy pozycjonowania pracy w organizacji. Aspekty ekonomiczno-organizacyjne*, w: Rymaniak, J., Niedzielski, P., *Zarządzanie informacją w administracji publicznej*, Uniwersytet Ekonomiczny, Poznań, s. 9–29.
- Rymaniak, J., 2011, *Czynnik pracy w modelach przedsiębiorstw – koncepcje i kierunki badań*, w: Falencikowski, T., Dworak J., *Strategiczne uwarunkowania działania współczesnych przedsiębiorstw*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku, t. 13, s.133–152.

Rymaniak, J., Bociąga, A., Surmacz, B., Wojciechowska, K., 2012, *Pomiędzy misją a rynkiem. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w opinii przedsiębiorców i pracodawców*, Raport z badań ankietowych do tematu COKL 07.02.02-30-035/11 „Model aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych umysłowo w wieku 18-34”, Wyższa Szkoła Zawodowa „Kadry dla Europy”, Poznań.

PROFESSIONAL ACTIVITIES AS A BASIS FOR THE PROFESSIONAL INCLUSION OF PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITIES IN THE OPINION OF EMPLOYERS FROM THE WIELKOPOLSKA REGION

Abstract: The authors present the results of empirical research conducted among 187 organizations relating to the opinions of employers on the employment of people with intellectual disabilities. The study used Prediger's model, specifying 40 types of professional activities as possible components of work. The paper presents differences of opinions regarding work in the economy and work in the respondent's organization. It also indicates the difficulty of designing work on the basis of the activities listed and the difficulty in applying economic criteria for such jobs in the open labour market.

Keywords: employees with intellectual disabilities, labour market, professional reintegration.